
розвитку екологічного і пізнавального туризму. Створення регіонального ландшафтного парку сприяло б активізації підприємницької діяльності, розбудові рекреаційної інфраструктури, розробці туристичних маршрутів, еколого-освітніх стежок, впорядкуванню місць масового відпочинку, і що найважливіше, долученню рекреантів до організованого відпочинку.

Література:

1. Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика. – Тернопіль: навчальна книга «Богдан», 2006 – 256 с.
2. <https://oda.te.gov.ua/diyalnist>

Ігор П'ЯТКІВСЬКИЙ,

заступник начальника управління начальник відділу формування екологічної мережі, природних ресурсів, екологічного моніторингу і зв'язків з громадськістю управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації

СУЧАСНИЙ СТАН МЕРЕЖІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

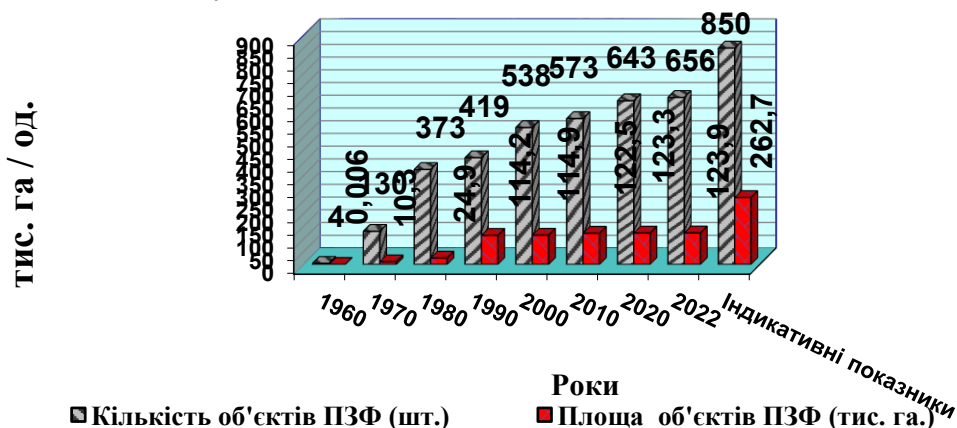
Минуло сто років від дня народження Миколи Петровича Чайковського – відомого українського природознавця та природоохоронця, фундатора заповідної справи на Тернопіллі. Саме за час його роботи в природоохоронних органах з 1967 по червень 1996 року ним особисто виявлено близько 300 об'єктів загальною площею 100 000 га із 542 загальною площею 116547,87 га, удосконалив існуючу систематизацію об'єктів природно-заповідного фонду. Він є автором 5-ти реєстрів природно-заповідного фонду області (1972, 1977, 1980, 1985, 1997), двох книг: «Пам'ятки природи Тернопільщини» і «Дністровський каньйон», які одержали заслужену оцінку

Природно-заповідний фонд носить виховну, патріотичну, музейну, наукову, освітню, історико-культурну, природоохоронну, естетичну, етичну, лікувально-оздоровчу, релігійну цінності. Заповідні території та об'єкти є основою збереження генофонду рослинного і тваринного світу, типових і рідкісних ландшафтів,

підтримання сприятливих екологічних умов.

Одним із пріоритетів державної екологічної політики України у сфері заповідної справи є збереження, примноження і стале використання розмаїття екосистем і ландшафтів. Зазначене є запорукою природної рівноваги і стабільності екосистем тієї чи іншої території, важливим аспектом відновлення біологічних ресурсів. Це цілком розумів Микола Чайковський і передавав це розуміння і свої знання послідовникам.

З 60 років минулого століття до нинішніх днів змінилися не тільки якісні і кількісні показники природно-заповідного фонду, але й, взагалі, стратегія державної екологічної політики на всіх рівнях. З 1960 року площа природно-заповідного фонду області зросла з 60 га до 136,04 тис. га а відсоток заповідності території області сягнув 8,93%.

В області функціонують 41 одиниць територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення площею 40,66 тис. га, 615 - місцевого значення площею 96,27 тис. га. Серед них:

Категорії заповідання	Кількість одиниць	Площа, га
Природні заповідники	1	9516,7
Національні природні парки	2	18681,5
Регіональні ландшафтні парки	3	42997,0
Заказники	139	62499,1
Пам'ятки природи	478	1434,3

Заповідні урочища	5	492,2
Дендрологічні парки	9	109,7
Ботанічні сади	3	232,9
Зоологічні парки	1	10,0
Парки - пам'ятки садово-парового мистецтва	15	120,6
ВСЬОГО (станом на 01.09.2022)*	656	123,9

* без врахування заповідних об'єктів, які увійшли до складу інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 „Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки” визначено, що до 2027 року питома вага площі природно-заповідного фонду у Тернопільській області повинна становити 15,0 % від площі області. Для цього необхідно додатково збільшити площу природно-заповідного фонду ще на 84,0 тис. гектарів.

Збільшення площі природно-заповідного фонду до середньоєвропейського показника (13 % від площі території) на сьогодні досягнуто у 12 територіальних громадах з 55, зокрема у Мельнице-Подільській селищній - 56,51 %, Коропецькій селищній - 46,1 %, Золотопотіцькій селищній - 38,89 %, Заліщицькій міській - 36,25 %, Гусятинській селищній - 24,92 %, Копичинецькій міській - 26,33 %, Гримайлівській селищній територіальній громаді - 17,67 %, Шумській міській - 17,5 %, Товстенській селищній - 16,49 %, Кременецькій міській - 16,24 %, Залозецькій сільській - 15,18 %, Купчинецькій сільській - 14,73 %.

Надзвичайно мізерний відсоток заповідності (менше 1%) становить у 18 територіальних громадах з 55, зокрема Іване-Пустенської сільської - 0,0002, Озернянської сільської - 0,0007%, Великоберезовицької селищної- 0,02%, Білобожницької сільської - 0,05%, Великодедеркальської - 0,04%, Козівської селищної – 0,05%, Колиндянської сільської - 0,12 %, Вишнівецької селищної - 0,25%, Микулинецької селищної - 0,26%, Зборівської міської - 0,34%, Великогаївської сільської - 0,40 %, Саранчуківської сільської - 0,41%, Великобірківської - 0,42%, Скала-Подільської селищної - 0,44%, Байковецької сільської - 0,55 %, Скориківської сільської - 0,62%, Лопушненської сільської - 0,63 %, Борсуківської

сільської - 0,95 % територіальних громад.

При чому, згідно з вимогами пункту 8.7.1 ДБН Б.2.2-12-2018 „Планування і забудова територій” питома вага територій природно-заповідного фонду в межах регіонів повинна становити від 5 до 20% площі території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, в залежності від природно-кліматичних та ландшафтних особливостей.

З метою збереження цінних природних комплексів та об'єктів Тернопільською обласною радою 26 серпня 2022 року за поданням Тернопільської обласної державної адміністрації та пропозиціями управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації, національного природного парку «Кременецькі гори», природного заповідник «Медобори», Кременецького ботанічного саду, ГО «Українська природоохоронна група» оголошено 11 нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 277,8 га. Серед них:

Ландшафтний заказник місцевого значення «Лошнівська стінка»,

площа 123,9 га, розташований в адміністративних межах Теребовлянської міської територіальної громади Тернопільського району між селами Кровинка та Лошнів, у кв. 12 вид. 5.1, 8, кв. 14 вид. 2, 6 -8, кв.

16 вид. 3-9, кв. 25, вид. 10-12, кв. 27 вид. 1-4, кв. 28 вид. 1,2, кв. 29 вид. 1,4, кв. 30 вид. 1-5 Теребовлянського лісництва ДП «Кременецьке лісове господарство». Мета заповідання - охорона та збереження лісових та лучно-болотних фіто-ценозів, які є місцем зростання гніздівки звичайної, любки дволистої, підсніжника білосніжного - видів рослин, занесених до Червоної книги України, конвалії звичайної – виду флори, занесеного до Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Тернопільської області, ряду інших видів рослинного світу, а тхора лісового, сови довгохвостой - видів

тварин, занесених до Червоної книги України.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Верхньосеретський», площа 51,94 га, розташований в

адміністративних межах Зборівської міської територіальної громади

Тернопільського району на заболоченій заплаві р. Серет Правий на захід від с. Перепелиний. Мета заповідання - охорона та збереження цінного ландшафту у заплаві р. Серет Правий з ценозами лучно-болотних угруповань.

Ботанічний заказник місцевого значення «Залужжя», площа 19,1 га, розташований в адміністративних межах

Вишнівецької селищної територіальної громади Кре-менецького району на заболоченій заплаві р. Горинь між селами Бодаки і Лози. Мета

заповідання - охорона та збереження лучно-болотної рослинності у заплаві річки Горинь з потужними популяціями зозульок (пальчато-корінника) м'ясо-червоних, зозульок (пальчато-корінника) травневих, занесених до Червоної книги України.

Карстово-спелеологічний заказник місцевого значення «Западина», площа 7,0 га, розташований в адміністративних межах Борщівської міської територіальної громади Чортківсько-го району на захід від села Сапогів в урочищі «Западина». Мета заповідання – охорона та збереження більше десяти чітко

виражених карстових провалів діаметром 30-100 метрів, різних за глибиною та крутизною схилів. У деяких западинах – гіпсові породи та неогенові вапняки виходять на поверхню. На ділянці сформовані багатовидові лучні фітоценози.

Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Мишківський схил», площа

32,0 га, розташована в адміністративних межах Більче-Золотецької

сільської територіальної громади Чортківського району на стрімкому схилі р. Серет біля с. Мушкарів. Ме-тра заповідання – охорона та збереження лучно-степових та наскельно-осипних фітоценозів, місця зростання ковила пірчастої, горлиці весняного, жостіру фарбувального - видів рослин,

занесених до Червоної книги України, а також вівсюнця пустельного, аспленію мурового – видів флори, занесених до Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Тернопільської області, ряд інших видів рослинного світу. Ділянка перебуває у складі Смарагдової мережі Європи (№ UA0000355 „Lower Seret river valley” (Нижня течія ріки Серет) площею 2541,86 га

Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Олексинська гора», площа 18,0 га, розташована в адміністративних межах Більче-Золотецької сільської територіальної громади Чортківського району між селами Шершенівка та Олексинці на лівому скелястому схилі р. Серет. Мета

заповідання - охорона та збереження лучно-степових (південна частина) та осипищним (центральна і північна частина)

фітоценозів, відслонень девонських пісковиків, місця зростання вишні кушової та гадючника звичайного – видів рослин, занесених до Переліку рідкісних і тих що перебувають під загрозою зникнення на території Тернопільської області. Вказана ділянка представляє собою оселище, що охороняється згідно Резолюції 4 Бернської конвенції: E1.2 Perennial calcareous grassland and basic steppes Багаторічні трав'яні кальцифітні угруповання та степи.

Комплексна пам'ятка природи місцевого значення

«Дідівка», площа 13,3 га, розташована в адміністративних межах Більче-Золотецької сільської територіальної громади Чортківського району на лівому схилі

долини р. Серет на околиці с. Мушкарів. Мета заповідання – охорона та збереження цінного ландшафту у долині р. Серет, ценозів лучно-

степових та скельно-осипних угруповань з низкою видів рослин, занесених до Червоної книги України (ковили волосистої, сону чорніючого, горицвіту весняного, зіноваті білої), а також до Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Терно-пільської області (гадючника звичайного, молодила руського, тонконогу різнобарвного, цибулі подільської, чебреця Маршаллова, шавлії пониклої, маренки дністровської, юриней вапнякової), рядом інших видів рослинного світу, що мають природоохоронну, еколого-освітню, історико-культурну та естетичну цінність. Місце оселення чисельної ентомофауни

Комплексна пам'ятка природи місцевого значення „Шершенівська стінка”, площа 11,2 га, розташована в адміністративних межах Більче-Золотецької сільської територіальної громади Чортківського району на правому стрімкому скелястому схилі р. Серет на околиці села Шершенівка, у кв. 1 вид.5-11 Більче-Золотецького лісництва Державного підприємства «Чортківське лісове господарство». Мета заповідання – охорона та

збереження цінного ландшафту у долині р. Серет, ценозів лучно-

степових та скельно-осипних угруповань з низкою видів рослин, занесених до Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення

на території Тернопільської області (гадючника звичайного, вишні кущової, тонконогу різнобарвного, аспленію волосовидного, кизильника чорноплідного, сеслерії Гейфлера, стародуба широколистоного, маруни щиткової), рядом інших видів рослинного світу, що мають природоохоронну, еколого-освітню, історико-культурну та естетичну цінність. Місце оселення чисельної ентомофауни.

Комплексна пам'ятка природи місцевого значення „Урочище «Печерки», площею 1,30 га, розташована в адміністративних межах Товстенської селищної територіальної

громади Чортківського району на правий схил р. Джурин в 4-х км від гирла, у кв. 47 вид. 19, частково вид. 14, 15, 18, 27 Дорогичівського лісництва ДП «Бережанське лісомисливське господарство», в межах лісового урочища «Нирків». Мета заповідання – охорона та збереження травертинової скелі довжиною 50 метрів, висотою 10-12 метрів. В скелі є багато порожнин, які сформували три печери, в нішах яких звисають травертинові сталагміти і сталактити. Посередині однієї з печер нависає шапка з водоспадом.

В урочищі знаходиться ряд джерел, які спричиняють активні процеси травертиноутворення. На верхньому плато скелі знаходиться локалітет підсніжника звичайного - рослини занесеної до Червоної книги України.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Козівська липа», площа 0,01 га, розташована в адміністративних межах Козівської селищної тери-

торіальної громади Тернопільського району на території Козівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 по вул. Гвардійська, 9. Мета заповідання – охорона та збереження липи дрібнолистої віком понад 240 років, що має природоохоронну, еколого-освітню, істо-

рико-культурну та естетичну цінність.

Геологічна пам'ятка природи місцевого значення

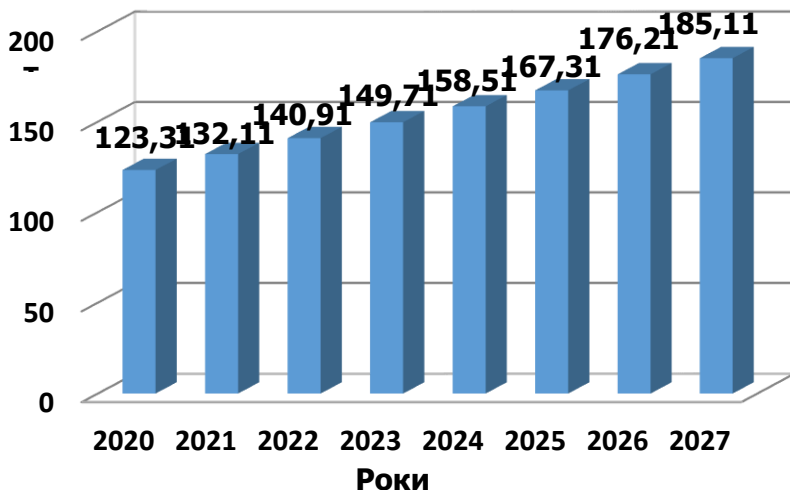
«Криницький хребет», площа 0,01 га, розташована в адміністративних межах Монастирської міської територіальної громади Чортківського району в 1200 м на схід від хутора Дубенок у кв.18 вид.7 Криницького лісництва Державного підприємства «Бережанське лісомисливське господарство». Мета заповідання – охорона та збереження мінерального напливного утворення яке «наросло» на схилі крутого пісковикового пагорба зверху донизу у вигляді хвилястого «хребта» довжиною 35 м, що має природоохоронну, еколого-освітню, історико-культурну та естетичну цінність

З метою виконання поставлених завдань щодо збільшення площі природно-заповідного фонду в області сформовано переліки територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які планується створити в області, до **2027 року планується збільшити площу природно-заповідного фонду області до 185,11 тис. гектарів.**

Для оптимізації роботи з розширення мережі існуючих

природоохоронних територій та створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду при управлінні екологією та природних ресурсів створено робочу групу, до складу якої увійшли представники установ природно-заповідного фонду, наукових установ, територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів облдержадміністрації.

З метою пошуку цінних природних комплексів та об'єктів, перспективних для подальшого заповідання, налагоджена співпраця з науковими і навчальними закладами, установами природно-заповідного фонду, громадськими організаціями, проводяться спільні обстеження природних екосистем, рекомендованих для заповідання.

У статті використано матеріали наукових обґрунтувань щодо створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду, підготовлені фахівцями управління екологією та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації, національного природного парку «Кременецькі гори», природного заповідник «Медобори», Кременецького ботанічного саду, ГО «Українська природоохоронна група» та фотографії Олександра Вікірчака, Петра Площанського, Андрія Бачинського.